

SIVISTYS EI VAADI KAIKEN SUVAITSEMISTA

Julkaistu Uutispäivä Demarissa 22.9.2009

Kukaan ei voi määritellä täsmällisesti mitä ”oikea” sivistys on. Sivistys on teoreettinen käsite, aivan kuten lahjakkuus, luovuus tai musikaalisuus. Kun ihminen toimii tietyllä tavalla, päättelemme hänen olevan sivistynyt tai sivistymätön.

Ulkoiset seikat voivat kuitenkin johtaa harhaan. Tapojen taitaja, seurapiirien kielitaitoinen, oppinut suosikki saattaa joskus olla perhettään terrorisoiva hirviö.

Me puhumme mielellämme länsimaisista sivistysvaltioista, joihin itse kuulumme. Kovin sivistyneitä eivät länsimaat ole olleet viedessään sivistyksen ilosanomaa maailmalle. Ei kai sivistynyt ihminen tapa eikä raiskaa ”sivistymättömiä”, hän ei ryöstä köyhien ja ”sivistymättömien” maiden luonnonvaroja.

Tunne, tahto ja järki tasapainossa

Sivistysihanteet muuttuvat ajan myötä. Karkeasti voidaan erotella kaksi kilpailevaa suuntaa, joista toinen korostaa tunnetta ja luonnollisuutta, toinen järkeä. Ero näkyy 1700-luvun valistuksen vaihtuessa romantiikaksi ja filantropismiksi, kasvatus tähtäsi myös käytännön hyötyyn.

Suomalaisen koulukasvatuksen kattavana päämääränä on yleissivistyksen omaksuminen. Yleissivistys kattaa tiedot, taidot ja valmiudet, joita ihminen tarvitsee jokapäiväisessä elämässään ja ammatissaan. Sivistys sisältää älyn, lahjojen ja hyvän elämän eettisten periaatteiden vaalimisen. Sivistys ei anna valmiina kaikkia ratkaisuja. Se ei tee oman järjen käyttöä turhaksi.

Pian käynnistyvä koulujärjestelmämme opetussuunnitelmien uudistustyö tulee taas osoittamaan miten erilaisia arvoja kannattavat intressiryhmät vaativat lisää oppitunteja, yleissivistyksen nimissä. Toivottavasti pedagogeja ja psykologejaakin kuullaan. Koulu aika ei saa vain olla ahdistunutta valmistautumista aikuisuuteen. Lapsuudella ja nuoruudella on itseisarvonsa. Eheällä ihmisellä ovat järki, tunteet ja tahto tasapainossa.

”Suvaitsevaisuus” mainitaan usein sivistyneen ihmisen peruspiirteenä, jota se epäilemättä onkin. Mutta kuka määrittelee tarkasti milloin kyse on sivistyneestä suvaitsevaisuudesta, milloin pelkästä rohkeuden puutteesta tai muiden miellyttämisen halusta.

Ei sivistynyt ihminen voi suvaita esimerkiksi median päälleensä syyttämään henkistä viemäritörkyä eikä internetin herjauk- ja vihanlietsontapalstoja.

Hyvinvointivaltiosta on tullut sisällyksetön hokema

Sivistys ilman moraalialia on mahdotonta, mutta kuka on oikeutettu vetämään tarkan rajan moraalien ja moraalittomuuden välille?

Emme kunnioita vanhuksia, emmekä ole vieraanvaraisia. Perheyhteisö ei meille merkitse samaa kuin kehitysmaiden ”sivistymättömille”. Vauraan sivistys-Suomen vanhukset on tuoreen virallisen selvityksen mukaan teljetty usein lukkojen taakse, sidottu sänkyihin ja lääkitty muumioiksi.

Kun tähän lisätään se, että monet vanhukset ovat aliravittuja, alkaa silmiin piirtyä kuva raa'asta epäinhimillisyydestä, josta sivistys on kaukana. Rahat tarvitaan nyt tärkeämpiin asioihin kuin hoitajien palkkaamiseen, mm. huippuyliopistoutopian pohjattomaan kaivoon.

"Ei näitä voi verrata, tämä on populismia ja tasapäisten kateutta", huutaa visionäärien kuoro. Miksi ei voi verrata?

Päättäjät ratkaisevat moraalinsa, sivistyksensä ja arvomaailmansa mukaisesti mihin rahat sijoitetaan. Röyhkeitä omia intressejä ajetaan toistelemalla, että kaikki tähtää "hyvinvointivaltion säilymiseen". Hyvinvointivaltiosta on tullut sisällyksetön hokema.

Tarvitsemme sivistynyttä viisautta

Sivistys asuu sekä ihmisen päässä että sydämessä. Korkeimmilla älyn ja erityislahjakkuuden huipuilla tapaa sydämen sivistyksen puutetta, huvittavaa itsensä korostamista, ahneutta, röyhkeää etujen kahmimista ja - pahimpana kaikista - heikoimpien alistamista.

Oppineisuus ja koulusivistys kulkevat käsi kädessä, sydämen sivistys on asia erikseen. Eivät entisajan köyhissä oloissa kasvaneet työläiset suinkaan aina sivistymättömiä olleet, vaikka koulutielle pääsy olikin estetty. Väinö Linna on tästä loistava esimerkki.

Ihmiskunta tarvitsee sivistynyttä viisautta. Viisaudessa on kolme puolta, toteaa **Mihaly Csikszentmihalyi**, maineikas luovuustutkija. Viisaus liittyy ajatteluun, älyyn ja lahjakkuuteen. Toiseksi viisaus on hyve, tapa toimia tietyllä tavalla sosiaalisessa yhteisössä. Kolmanneksi viisaus johtaa henkilökohtaiseen hyvään, koska viisauden harjoittaminen johtaa iloon ja sisäiseen rauhaan.

Kapea-alainen, itsekäs spesialisti ei ole viisas, vaikka olisikin älykäs. Viisas ihminen ei ota itseään liian vakavasti, koska hän ymmärtää, että minuus on häviävä illuusio. Itsekkyuden ja omahyväisyyden kahleista vapautuminen vaatii rohkeutta.

Hyvä yhteiskunta antaa jokaiselle ihmiselle mahdollisimman hyvät edellytykset opiskella, kasvaa ja kehittää itseään. Onneksi meillä on ollut vapaa kansansivistystyö, kirjastot ja harrastuspiirit, joissa sivistystä ja kulttuuria janoavat mielet ovat saaneet tyydyttää tiedon- ja kulttuurin nälkäänsä.

Nyt mitataan sivistystyön hyötyä, tulosta. Sairaaloiden laitoskirjastoja lopetetaan taloudellisen tehokkuuden nimissä. Sekin kertoo karusti sivistyksemme nykytasosta.

Lisää rohkeita sivistyneitä päättäjiä

Sivistynyt Suomi tarvitsee kypsiä ihmisiä, jotka eivät pelkää sairaiden ja unohdettujen kohtaamista. He uskaltavat katsoa silmiin kärsivää ihmistä, he uskaltavat tarttua kädestä heikkoa ja avutonta. He ottavat syliinsä arjen painajaista elävän vapisevan hylätyn lapsen, antavat hänelle turvallisuutta, hellyyttä ja luottamusta siihen, että elämä voi tulevaisuudessa olla elämisen arvoinen.

Sivistyneessä yhteisössä kukaan ei saa imeä loisena toisten psyykkistä energiaa itsekkäiden tarpeidensa vuoksi. Yhteisö ei hyväksy omaa etuaan ajavien vallanhaluisten alistajien toimintaa.

Eivät aidosti sivistyneet ihmiset tarvitse itseensä suuntautuvia kohdevaloja. He eivät pyri esittelemään itseään julkisuudessa kärkiyksilöinä, Suomen pelastajina tai tiedemaailman huippuina. Näin toimivat vain elämää oman napansa läpi katsovat julkisuusnarkomaanit.

Kun sivistynyt ihminen seuraa mediassa heidän suuruudenhulluja visioitaan, aletaan tulla rajalle, jossa suvaitsevaisuus loppuu. Sivistynyt ei suostu marssimaan käsiään taputtaen rivistössä, jossa tahtia antaa alastomien narsistikeisarien huutokuoro.

Miksi hurmahenkisimmät tyhjänpuhujat pelastussanomineen tuntuvat olevan jopa valtiovallan erityssuojeluksessa? Miksi kukaan ei palauta heitä maan pinnalle nyt, kun talousrikolliset, optiorohmut ja pörssihuijaritkin palautettiin?

Liian harvassa ovat rohkeat sivistyneet päättäjät, joille on aidosti olemassa muitakin tärkeitä sanoja kuin "minä" ja "hallituskausi"? Sanoja kipeämmin tarvitaan kuitenkin pään ja sydämen sivistystä osoittavia tekoja.

Kari Uusikylä

Kirjoittaja on kasvatustieteen professori, joka on tullut tunnetuksi luovuuden ja lahjakkuuden tutkijana.